ئافرەت لە سەردەمی ئاوێستادا

پلەوپایەی ئافرەت چ لە سەردەمی ئاوێستایی و ڕۆژگاری زەردەشتدا و چ لە پێش ئەویشدا لە کۆمەڵگای ئێرانیدا ڕێزدار و بەهاردار بووە، ئاشکرایە کە بە دەرکەوتنی زەردەشت و چاکسازییەکانی، هەروەک لە ئاوێستا و بەشە کۆنەکانیدا دەردەکەوێت، وەکو هەموو کاروبارێکی دیکە، پلەوپایەی ئافرەتیش کەوتە بەر هەڵمەتی چاکسازییەکانی پێغەمبەر زەردەشت ژنیش خاوەنی ماف بوو، کە لەگەڵ مافی پیاودا یەکسان بوو لە کۆمەڵگادا، بەهەمان ئەندازە دەیتوانی کاریگەری ڕاستەقینەی هەبێت کە پیاوان دەیانتوانی کاریگەر بن. ئیرادەی ژنان و گەورە کچان چ لەو کاتەدا کە لەماڵە باوان بوون چ ئەو کاتەش کە شوویان دەکرد و لەماڵی مێرددا دەبوون، سەربەخۆییان هەبوو، یانی خاوەنی ڕای تایبەتی خۆیان بوون و دەیانتوانی لەڕووی ژیری و دەرککردنەوە بوونی خۆیان بسەلمێنن، پێش لەمەش لە کتێبێکی دیکەدا(١) لە بارەی باری کۆمەڵایەتی ئافرەتانی پێش زەردەشت لێکۆڵینەوەیەک نیشان دراوە. ئێمە لێرەدا ڕێبازی لێکۆڵینەوەکەمان تەنها پێوەندی بە بارودۆخی ئافرەتانی سەردەمی ئاوێستاو ڕۆژگاری زەردەشتەوە هەیە، ئاشکرایە کە بەهۆی چەند هۆکارێکەوە، لە دوای زەردەشت، بە تایبەتی لە ڕۆژگاری ساسانیاندا کە هەموو شتێک ڕوو لە توانەوە و کزبوون بوو، پلەو پایەی کۆمەڵایەتی ئافرەت و مافیشیان کەوتە بەر ئەم لافاوی توانەوە و کزبوونە، بە داخەوە ئیتر ئافرەتان ئەو مافانەی جاران و ئازادی و پلەو پایەی کۆمەڵایەتی و بەهرەمەندیان لە دەست چوو، مافی ئافرەت

هاشم ڕەزا
لە فارسییەوە: وریا قانیع

و پلەوپایەی کۆمەڵایەتییان لە ئێرانی دێریندا لە رووی چەند بەڵگەیەکەوە بۆ ئێمە ماوەتەوە کە لە ئەدەبیاتی پەهلەوییەوە دەست کەوتوون، بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا دووبارە هەم لە گۆشەی ئەم میراتەوە، سەردەمی کزبوونی مافی ژن و ئازادی و پلەوپایەشیان کە لە ئەنجامی کاریگەری پاشماوەی سەردەمی ئاوێستاییەوە مابووەوە، دەخەینە بەرچاو.

لە رۆژگارێکدا کە لە یۆنانی دێرین، رۆم، چین، سۆمەر و بابل، هیند، میسر و لە ناو نەوەی یەهوودا ئافرەتان لە مافی کۆمەڵایەتی بێ بەهرە بوون لەناو خێزان و کۆمەڵگادا هیچ مافێکیان نەبوو، تا ئەندازەیەکی بەرچاو ژێردەستەو ملکەچی پیاوان بوون، لە ئێرانی سەردەمی ئاوێستادا دەبینین، کە پیاوان و ژنان شان بەشانی یەکتر لە هەموو مافێک و کاروبارێکی کۆمەڵایەتیدا یەکسان بوون. گەورەیی و دروستی و راست کردارییە کە کەسەکان لە یەکتر جیا دەکاتەوە، هەموو پیاوان و ژنانی بیر چاک و تێکۆشەر، کردار چاک و ئازادە، لە یەک پلە و پایەی کۆمەڵایەتی تێدان، رێبوارانی رێگای کردار ناشیرین و تەمەڵی و بەدڕەوشتی و رێگرییە کە خاوەن موڵکی بێ سەرو بەرە لە کۆمەڵگادا دەردەخات و دەبێتە کەسێکی ئاسایی. ئیتر ئەم رێبوارانەی رێگای خراپە چ ژن بن یان پیاو، هیچ فەرقێکیان نییە.

لە یۆنانی دێریندا کە بە بێشکەی شارستانییەت و ئازادی مرۆڤیش دەژمێردرێت ژن هیچ پلەوپایەیەکی نەبوو، چ لە ماڵی باوک و چ لە پاش شووکردنیش لە ماڵە مێرددا هەروەکو کۆیلەو کارەکەر بووە. باوک لە کاتی بەشوودانیدا خواست و ئارەزووی کچەکەی رەچاو نەدەکرد، لە بنەڕەتەوەش هیچ گەورە کچێک لەکاتی شووکردنا سەبارەت بە چارەنووسی خۆی، مافی رادەربڕینی نەبوو. خاوەنی ئیرادەی خۆیشی نەبوو. راو بۆچوونی باوکان و مێردان بۆ کچان و ژنان بەزۆری چ چاک و چ خراپ بەزۆر ئەنجام دەدران. لە هیندستان و یۆنان و گەلێک وڵاتانی دیکەش و لەناو نەتەوەکاندا ئەم داب و یاسایە باوی هەبوو. بەڵام بەسەرنجدان لە زۆربەی بەشە سەرنج راکێشەکانی ناو گاتەکان، یان سرووودەکانی زەردەشت کە وەکو یادگار بۆمان ماوەتەوە و یەکێکە لە کۆنترین سرووودەکانی زەردەشت ئێمە بە روون و ئاشکرا لە بیروڕای زەردەشت لە بارەی ژن هێنان و شووکردن و ئازادی رادەربڕینی گەورە کچان لە هەڵبژاردنی هاوسەردا بەجوانی ئاگادار دەبین کە لەسەردەمی ئاوێستادا

ئامۆژگارییەکانی زەردەشت بۆ ئافرەتان تا چ ئەندازەیەک سوودبەخش بووە. بۆ لایەنگری لەم بەشە کۆنەش، لە ئاوێستادا دەتوانین گەلێک نموونەی کەم وێنە بدۆزینەوە کە ژنان و پیاوان لە یەکسانی کرداردا بەهرەمەند بوون بابەتی (یەسنا) لەهاتی پەنجاو سێ، باسی شووکردنی کچی زەردەشت دەکات. زەردەشت لەو دانیشتنەی شووکردنی کچەکەیدا وتارێکی گەلێک سەرنجراکێشی بۆ دانیشتوان و بیسەرانی کچان و کوران خوێندووەتەوە ئێمەش لێرەدا وەری دەگێڕین.

زەردەشت دەڵێت:

گەورەترین رێگا و پاکترین داب و یاسای ژیان لە راستکرداری و راستگۆیی و راست بیرکردنەوە دایە. خواوەند ژیان و ناوی نەمری بە من کە زەردەشتم بەخشیوە، چونکە پەیڕەوی ئەو رووناکیانەم کە خواوەند پێی داوین. بە هەموو ئەو کەسانەش کە وتاری چاک و کرداری چاک و بیری چاک پەیڕەو دەکەن ئەم جۆرە دیاریانەیان پێشکەش دەکرێت.

بۆ رەزامەندی خوا پێویستە بەرازی بوون و حەز و ئارەزووەوە. بۆ گیانی چاکی و باشی و ئەندێشە و وتار و کرداری چاکە بکەینە سەرمەشقی ژیان، چونکی عیبادەت و ستایشی یەزدانی جگە لەم رێگایە یانی پەیڕەو کردنی خواست و ئارەزووی تاک لە کرداری چاک و وتەی چاک و بیری چاک، هیچ رێگایەکی دیکە نییە. بۆ بەدەست هێنانی ئەم ئەسڵەش کەی گشتاسب و کوڕی زەردەشتی سپنتمان بۆ بڵاوکردنەوەی ئایینی مەزدایی یارمەتی من دەدەن.

ئەمە پێشەکییەک بوو بۆ (یەسنا) هاتی پەنجاو سێ کە لە دوای ئەوە زەردەشت لە بەشوودانی لاوترین کچی خۆیدا لە دانیشتنی خوازبێنیدا رووی تێدەکات و دەڵێت: باوک بۆ کچەکەی هاوسەرێکی هەڵبژاردووە کە لە کردار و رەوشتا بێ هاوتایە. بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا لە هیچ روویەکەوە حەز ناکات. تاکو کچەکەی بەبێ بیرکردنەوەی قووڵ رەئی ئەو قبوڵ بکات، وتەکانیشی بەم جۆرەیە:

ئێستا تۆ ئەی پوور چیستا کە لە بنەماڵەی سپنتمانی و لاوترین کچی زەردەشتی، من لە رووی پاکی و راستی و رەوشت باشییەوە (جاماسب) کە لە راست کردارەکانە و پشتیوانی ئایینی راستییە بۆ هاوسەری تۆ هەڵمبژاردووە کەوابوو برۆ لەم بارەوە بیر بکەرەوە عەقڵت بکە بە رێنوما لە دوای رازیبوونت دەست بە رێوڕەسمی پیرۆزی شووکردنت بکە.

جاماسبیش هەر لەم دانیشتنەدا دێتە زمان و دەڵێت: بەڕاستی و دروستی پوور چیستای جوان بە شێوەی ڕێگای ڕاستی ژیان، لەبەر تیشکی ئاییندا پەروەردە دەکەم کە سەبارەت بە باوک و هاوسەر و جووتیاران و هەموو کەسانێکی دیکەش خزمەتگوزار بێت و ئەمەگناس. کە خواوەند لەبەر تیشکی خزمەتکردنی مرۆڤایەتیدا باشترین پاداشتی بداتەوە.

لە دواییدا زەردەشت دووبارە هەر لەم دانشتنەدا بۆ دانیشتوان دێتە گفتوگۆ و بەتایبەتی بۆ لاوەکان و گەورە کچان وتارێک پێشکەش دەکات: ئەی کچان و وەی کورانی لاو کە لەبەردەم دەرگای ژیانی ژن و مێردایەتیدان، ئێستا ئاگادارتان دەکەمەوە پەندەکانم لە دەروونتاندا یادداشت کەن و لەبیریان نەکەن. بە هەوڵ و کۆشش لە ژیاندا بە ڕێگای ڕاستیدا بڕۆن. هەر یەکێک لە ئێوە دەبێت لە کردارو وتارو ئەندێشەی چاکدا بڕی یەکتری بدەن و پێشی یەکتر کەون. ئامۆژگاریتان دەکەم تاکو ڕێبواری ئەم ڕێگایە بن.

هەریەکێکتان لە ژیاندا، ڕەفتارێک بکەنە پیشەتان تاکو کەسانی دیکە پێی دڵخۆش و شادمان بێت.

لە گاتەکانا و لەچەند شوێنی دیکەشدا ئاماژە بۆ ئازادی ژنان و ڕێزیان و مافیان کراوە و لە ڕادەربڕینیش بەهرەمەند بوون، ئیرادەی خۆیان پاراستووە. هەروەکو لە بەشەکانی ڕابوردوودا دیمان، لە ئایینی زەردەشتا لە بناغەدا حەزو ئارەزووی مرۆڤ پیرۆز و شایستەی ڕێز لێگرتنە. لە لێکۆڵینەوەکانی ڕابوردووا لەیەکێک لە وتارە گرنگەکاندا، نوێخوازییەکانی زەردەشت شی کراوەتەوە و مەسەلەی شەڕ= خراپە و چاکە (ئیختیار) لە دەروونی کەسەکەدایە. خێرو شەڕ لە کاردانەوەی مادە دان. لە کاتێکدا کە ژیان لە شێوەی فریشتەیی و ڕۆحانییەوە چووە نێو دەروونی مادەوە، ئاهورامەزدا ڕایگەیاند کە لە جیهانی مادیدا هەم خێر هەیەو هەم خراپە، ئێمە ئازادی و سەربەستی هەڵبژاردنمان بە ئێوە بەخشیوە تاکو بەژیریەتی خۆتانەوە لە ڕووی ئەندێشەی دروستەوە ڕێگای چاکە هەڵبژێرن. تاکو ڕزگار بن و دوارۆژێکی باشتان هەبێت. لە ئایینی مەزدایی، مەسەلەی پەرستن فراوان و هەمەلایەنە، هەر شتێ کە چاک و سوودبەخش و، بەکارهاتووە، شایستەی ڕێزلێنان و ستایشە. ئەم دینەش کە ئایینی مەزداییە بە باشترین شێوە لەگەڵ سروشتی چاک و ژیانا سازگارە و بە ئاسایش بەخشی مرۆڤ ڕاگەیاندراوە. لەسەرانسەری ئاوێستادا جاروبار دەیخوێنینەوە کە: ئێمە ستایشی هەموو ئاوێکی پاک دەکەین. هەموو چوارپێکانی (ئاژەڵ) سوودبەخش و هەموو گیاو ڕووەکێک، کە مەزدا دروستی کردوون، ئاسمانی نیلی و هەورە باراناویەکان و خۆری پرشنگدار و ژیان بەخش، چیا گەورەکان و دەشتە سەوزەکان و مێرغوزارە دڵگیرەکان و ڕووبار و دەریاکان، پیاو چاکان، هەموو کردارێکی مرۆڤ و سوودمەند و کردار و ڕەفتاری شایستە و ئاگری سوودبەخش و زەوی کە بێشکەی ژیانە، و... ستایشیان دەکەین.

هەربەم پێودانە هەموو خراپەکان و توخمە بێسوودەکان و شتە دڕندەکان و زیانبەخش بە دوژمن دانراون و دراونەتە بەر نەفرەت و خۆیان لێ لاداوە:

بۆ پێنج شت هەم، بۆ پێنج شتیش نیم، بۆ ئەندێشەی چاک هەم، بۆ ئەندیشەی بەد نیم، بۆ وتەی چاک هەم، بۆ وتەی خراپ نیم، بۆ کرداری باش هەم، بۆ کرداری بەد نیم، بۆ گوێڕایەڵی (لە ڕێگای) چاکەوە هەم، بۆ بێگوێیی نیم، بۆ ڕاستی هەم، بۆ درۆزنی نیم. (٢)

هەر لەم ڕووەوەیە کە ژیان دوو تەوەرەی هەیە و ئەم دوو تەوەرەیەش لە هەموو شوێنێک و هەموو شتێکدا هەیە، مرۆڤ دەبێت بە تەواوی هێزییەوە پەیڕەوی ڕاستی بێت و ڕێگای ڕاستی بگرێ. ئەو کەسانە سەرکەوت و ڕزگارن کە ڕاستییان هەڵبژاردووە و لە هەڵبژاردنی ڕاستیدا لە ئیرادەو حەزو ئارەزووی خۆیاندا بەهرەمەندن چ ژنان و چ پیاوان. لە هەموو شوێنێکدا ژنان و پیاوان شان بەشانی یەک ناو دەبرێن بەیەکسانی ناویان براوە.

بە گوێکانتان باشترین وشەکانم ببیسن، بەبیری ڕوونەوە سەرنجیان لێبدەن، ژن و پیاو دەبێت خۆیان ڕێبازی ژیانیان هەڵبژێرن، بە ڕەفتار و بە شێوەیەکی شایستە هەموو ئامۆژگارییەکانم بناسن (٣)

لە تەواوی بەشەکانی پێشەوەی ئاوێستادا، یان لەکۆنترین بەشەکانیدا، ناوی ژنان و پیاوانی ڕەفتار چاک و ئیماندار لە ڕیزی یەکتردا هاتوون. بەهەمان یەکسانی ژن و پیاوان بەدکرداری دژی ڕاستیش پێکەوە سەرزەنشت و سەر کۆنە کراون لە شوێنێکدا بۆ ئەو کەسانە کە پەیڕەوی ڕاستین داوای یارمەتی و هاوڕێیەتی بۆ ژنان و پیاوان و کچان و کوڕان و جووتیاران،.. کراوە (٤)، ڕاگەیاندنی چاکەو بڵاوکردنەوەی ڕێوڕەسمی دروستی ژیان، تەنها لە ئەستۆی پیاواندا نەبووە، بەڵکو

ئافرەتانیش ئەم ئەرکەیان لەسەر شان بووە لە کۆمەڵگاو کۆبوونەوەکاندا هەم ژنان و هەم پیاوان بەرپرسن، چونکە لەناو کۆمەڵگادا لە ماف و پلەو پایەدا لە یەک ئاستدان:

هەر شتێک کە پیاو یان ژن کە زانیان دروست و چاکە، ئەوا دەبێت ئەو شتە بەکاربهێنن، کەسانی دیکەشی لێ ئاگادارکەنەوە تاکو ئەوانیش بەهەمان شێوە بەکاری بهێنن. (٥)

وەکو ئاماژەمان کرد (مەحەک) و هەڵسەنگاندن و دادوەری لەبارەی ژنان و پیاوانەوە یەکێکە، ئەویش ڕاستی و ڕاستگۆییە. ئەو کەسانەی کە لە ڕێگەی چاکەو ڕاستییەوە چالاکانە تێکۆشاون و مەردایەتییان کردووە چ ژن بێ یان پیاو شایستەی ستایشن. ئەم جۆرە پیاو و ژنانە ستایش دەکەین (٦) ئەمە ڕوون و ئاشکرایە بە ڕاشکاوی و جەختکردنەوەی چەندین جارەوە دووپات دەکرێتەوە. لەو کۆمەڵگایەی جووتیارانی ڕۆژگاری دێریندا کە جۆش و خرۆش و جموجوڵی ژیان هەموو لایەنێکی گرتبووەوە، دەبینین کە ژنان چۆن شان بەشانی پیاوان کاریان دەکرد، بانگەشەو ڕاگەیاندنیان ئەنجام دەدا، لە ڕیزی جەنگاوەراندا لە دژی چەتەو ڕێگرو نەیارانی شارنشین و شارستانییەتی کشتیاریدا دەجەنگین. هەموو جارێک لێهاتوویی خۆیان زیاتر نیشان دەدا پلەوپایەشیان گەلێک جار لە پلەوپایەی پیاوان بڵندتر دەبووەوە، لە ئاوێستادا (فروهر= ڕۆح= ڕەوان)ەکانی ژنان و پیاوانی ئیماندار ستایشیان لێکراوە، لە پەنای یەکترو شان بەشانی یەک (٧) بە (کینایە)یەکی گەلێک جوان و بەرز کە تام و چێژی کینایە ئامێزی شاعیرانەی لێ بەرچاو دەکەوێت، ستایشی ژنان و زەوییان پێکەوە کردووە، چونکە ئافرەتان دووگیان دەبن و نەوە بەرهەم دەهێنن و منداڵیان دەبێت، بەمەش نەوەی بیر ڕاستان زۆرترو چڕوپڕتر دەبێت. ئەو زەوییانەش کە بەرهەمدارن، ئەو بەرهەمانە دێننە بەر کە ژیانی زیندەوەرانیان لەسەرەو درێژە بە ژیان دەبەخشێت.

ئیتر ئەم گۆی زەوییە کە ئێمەی لەسەر ئەژین و ئەو ژنانەش کە ستایشیان دەکەین و ئەو ژنانەش کە ڕێگای تۆیان گرتووە ئەی ئاهورامزدا لە ڕاستییانەوە هەڵبژێردراون و بەهرەمەندن ئێمە ستایشیان دەکەین.

ستایشی چاکەو هەموو تۆخمێکی شایستە و سوودبەخش و کەسانی چاکەو ڕێبوارانی ڕێگای ڕاستی لە ئاوێستادا داستانێکە کە لە دووبارەکردنەوەشدا بێزاربوونی لێ پەیدانابێت. هەموو ئەو پیاو و ژنانەی کە شایستەی ستایشن و ڕێبواری ڕێگای ڕاستی و بڵاوکەرەوەی ڕاستین. لە ستایشکردنی ئەم جۆرە ژن و پیاوانەدا شوێن و جێگای نەتەوەیی و هۆزایەتی و بێگانەیی و خوێشایەتی بەهیچ شێوەیەک ناوەرۆکێکیان نییە، چونکە تەنها چاکەو ڕاستییە کە شایستەی ستایش و شکۆمەندی و یادەوەرییە. نەک هاونەتەوەیی و هاونیشتمانی یان ئایا ئەوکەسە لە کوێ لە دایک بووە؟

..... ئێستاش ڕۆحی ژنان و پیاوانی پاک ڕەوشت لەهەر شوێنێکدا لەدایک بووبن ستایشیان دەکەم ئەوانەیان کە لە دەروونەوە بۆ سەرکەوتنی ڕاستی تێدەکۆشن و ئەیانەوێت تێکۆشن و تێکۆشاون (٨)....

ڕۆحی پیاوان و ژنانی ئیماندار لەهەر کوێیەکدا لە دایک بوون ویژدانییانە لە ڕاستی بەهرەمەندە، یان بەهرەمەند دەبێت، یان بەهرەمەند بووە ستایشیان دەکەین (٩).

نەک هەر لە جیهانی مادیدا، بەڵکو لە جیهانی فریشتەیی، یان بەهەشتیشدا خواست و ئارەزووی مەزدی یەسنایە، تاوەکو ئەم هەماهەنگییە لە یەکرێزدا بەیەکسانی بمێنێتەوە. (١٠) گوناح و تاوان چ لە بارەی ژن و چ لەبارەی پیاوەوە یەکسانە، هەروەکو چۆن پیاوانی تاوانبار لۆمە و سەرزەنشت دەکرێن، ژنانی تاوانباریش بەهەمان شێوە نەفرەتیان لێدەکرێت. (١١) ئەمەش شیاوی وەبیرهێنانەوەیە کە ئەم دووپاتکردنەوانە و جەخت کردنە هەروەکو خۆی درێژەی هەیە، لە شوێنێکدا کە ڕۆح پاکەکان ستایش دەکرێن ڕۆحی گەورە کچانی کارگوزار لەهەر ماڵێکدا بێت ستایش دەکرێت. ئەمەش نیشانەی ڕێزو باوەڕێکی قووڵ و پایەدارە بۆ ڕاست ئەندێشی ئیمانێک، کە بۆ پایەداری مرۆڤایەتی تێکۆشاوە. لە قۆناخی یەکەمدا سەرکەوتووە. لە سەرانسەری فەروەردین یەشتا ناوی ژن و پیاوانی ئیماندار و کۆمەڵی ڕاست و ڕەوان پێکەوە یادیان دەکرێت و ناویان دەبرێت و بەیەکسانی ستایش دەکرێن لە جوانکاریەکانی یەکسانیدا بەهرەمەندن، لە بەشی ئابان یەشتا کە داستانی دلێری و ستایشی ژنان و نرخ و پلەوپایەی ئافرەتانە لە کۆمەڵگادا، چەند بابەتێکی سەرنج ڕاکێشمان بەرچاو دەکەوێت:

وەکو نیشانمان دا لەسەردەمی ئاوێستادا ئافرەت لەناو کۆمەڵدا ڕێزێکی شایستەو سەنگێکی تایبەتی هەبوو. ژن خاوەنی ئیرادەی خۆی بوو، ڕێز لە ئیرادە و خواستەکانی دەگیرا، گەورەکچان لە ماڵە باوان لە هەموو مافێک بەهرەمەند بوون. باوک و دایک بەبێ ڕەزامەندی کچان هیچ شتێکیان بەسەردا نەدەسەپا، نەیاندەتوانی بە زۆر فەرمانی خۆیان بەسەریاندا بسەپێنن. ئارییەکانی دیکە لەو ڕۆژگارە دێرینەدا، بەپێی بەڵگەو ئەو نووسراوانە کە بەزۆری لەبەردەستدان لەبارەی ژنانیانەوە دەردەکەوێت کە هیچ مافێکیان نەبووە، ژن بەکاڵایەکی بازرگانی دەژمێردرا، تەنیا هۆکارێک بوون بۆ نەوە خستنەوەو منداڵبوون و کاری قورس و سەخت، لە یۆنان و ڕۆم و هیندی دێریندا ئەو ژنانە کە چەند جارێک کچیان دەبوو، بە بەدبەختترین ئەندامی خێزان دەژمێردران، چونکە هەموو باوکێک گەلێک حەزیان دەکرد کە ببنە خاوەنی چەند کوڕێک، کچان نە میراتیان بەردەکەوت نە مافی حیساب بۆکردنیان هەبوو، لە هەموو جۆرە سەرۆکایەتییەکی خێزان بێ بەهرە بوون. نەوەک کوڕانیش لە کاروباری بەرهەم هێنان و ئابووریدا لێهاتووییان هەبوو. بەڵام لە هەمان کاتدا وەکو خستمانە بەرچاو، ژنانی چاخی ئاوێستایی (یانی ئەو ژنانە کە لە سنووری ئایینی زەردەشتا دەژیان) لە هەموو مافێکی کۆمەڵایەتی وەکو پیاوان بەهرەمەند بوون، لە جەنگ و شادیدا لە کارەکانی دەرەوەی ماڵ و کارگەکاندا شان بەشانی پیاوان چالاکییان دەنواند، تەنانەت لەسەریان بوو لە کاروباری ڕاگەیاندن و بڵاوکردنەوەی ئایینی ڕاستیشدا هەنگاو بنێن. لەگەڵ ئەمەشدا پێوەندییەکانی خێزانی لەسەردەمی ئاوێستادا شایستەی سەرنج لێدانە. هەموو چەشنە لێکۆڵینەوەیەک لە بارەی کاروباری پەروەردەو فێرکردنا بەشێوەیەکی فراوان ئەنجام دراون و زیاتر گەشەیان بە پەروەردە داوە، ئێمەش لێرەدا زیاتر لەسەری ناڕۆین. (١٢).

بەڵام لەگەڵ ئەمەشدا جێگەی داخە کە لە دوای ئەو سەردەمەی ئاوێستا بەهۆی کاریگەری ڕووداوەکان و گۆڕانکارییەکانەوە، ئافرەتان وردە وردە لەو پلەوپایەی بەرجەستەی خۆیان هاتنە خوارەوە. تەنانەت مافی ژنان و پلەوپایە کۆمەڵایەتییەکانیان لەسەردەمی هەخامەنشییەکاندا لەبەرانبەر سەردەمی ئاوێستادا شایستەی بەراوردکردن نەبوو. لەسەردەمی ساسانییەکانیشدا وەکو ئەوەی کە لە پێشەوە ئاماژەمان بۆ کرد، ئافرەتان بە پەلە کزی و لاوازی باری کۆمەڵایەتییان هاتە پێش. (وەندیاد و ماتیکان و هەزار داستان و بەندی هیشن....) کە بەرهەمی باڵی توندڕەوانی مەزهەبی و دەمارگیرە کەچڕەوەکانی ئەو ڕۆژگارەن، ئەوە نیشان دەدەن کە پلەوپایەی ژنان لەو ڕێزو شکۆمەندیەدا تا چ ئەندازەیەک هاتووەتە خوارەوە. هەر چەندە دەستەیەک تێکۆشان کە یاساکانی ئاوێستا زیندوو بکەنەوە، بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا لەو پاشاگەردانییەدا دەنگیان بەهیچ لایەک نەگەیشت، ئیتر ئافرەت سەرداری ماڵ و کەیبانوو نەبوو. ژن زۆری و کەنیزەک ڕاگرتن گەشەی سەندو بڵاوبووەوە. کچان خاوەنی ئیرادەی خۆیان نەبوون، یاساکانی تەڵاق (جیابوونەوە) سست و کەم توانابوون لەدەستی پیاواندا بوون. دەرگای کزبوون و لاوازبوونی مافی ئافرەت کرانەوە. بەڵام لە هەمان کاتدا لە باخچەی ئەدەبیاتی پەهلەویدا بەڵگەی سەردەمی کزی و لاوازبوون لەبەردەستدان و دووبارە چەند بەڵگەیەک هەیە کە نیشاندەری چاکسازی و هەوڵدانن بۆ نوێکردنەوەی یاسا ئاوێستاییەکان و گەڕانەوەی مافی زەوتکراوی ئافرەتان.

پەراوێزەکان:

١- دین قدیم ایران. لە نووسینی نووسەری ئەم کتێبە.

٢- یەسنا هاتی ١٠، بەندی ١٦.

٣- یەسنا هاتی ٣٠، بەندی ٢.

٤- یەسنا هاتی ٦٨، بەندی ١٢.

٥- یەسنا هاتی ٣٥، بەندی ٦.

٦- یەسنا هاتی ٣٥، بەندی ١٠.

٧- یەسنا هاتی ٣٧، بەندی ٣.

٨- یەسنا هاتی ٣٩، بەندی ٢.

٩- فەروەردین یەشت، بەندی ١٥٤.

١٠- یەسنا هاتی ٤١، بەندی ٢.

١١- یەسنا هاتی ٥٨، بەندی ١٥و یەسنا هاتی ٦١ بەندی ٣.

١٢- بۆ زیاتر شارەزابوون لەبارەی ژیانی خێزانی و مافی ئافرەتان و پەروەردە و فێرکردن، تەماشای کتێبی (عصر اوستاو تمدن فرهنگ ایرانیان خاوری) بکە لە نووسینی نووسەری ئەم کتێبە.

سەرچاوە:

زرتشت پیامبر ایران باستان، هاشم رضی، چاپ پنجم، ١٣٨٣- تهران.